

10. Висновок щодо «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». CEMG/PAD(2024)6 / Рада Європи. Страсбург, 3 грудня 2024 р. URL: <https://rm.coe.int/cemg-pad-2024-6-ua-reform-concept-ukr-final/1680b2b51a>.

11. Виборчий кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 р. № 396-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-677-5-4>

ACHIEVING THE GOAL OF JUSTICE IN TERMS OF IMPLEMENTING THE PRINCIPLE OF EFFECTIVENESS

ДОСЯГНЕННЯ МЕТИ ПРАВОСУДДЯ В АСПЕКТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЕФЕКТИВНОСТІ

Богданов О. М.

аспірант

Київського університету

інтелектуальної власності та права

м. Київ, Україна

Bogdanov O. M.

Postgraduate student

Kyiv University of Intellectual

Property and Law

Kyiv, Ukraine

Одним із критеріїв ефективності правосуддя є співставлення мети здійснення правосуддя та досягнутого результату. У цьому контексті важливого значення набуває питання щодо адекватної постановки цілей функціонування судової влади в цілому та цілей здійснення правосуддя зокрема.

Як зазначає з цього приводу А. Г. Полянський у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому реалізації функцій правосуддя в сучасних умовах конституційного розвитку України, ефективність по відношенню до правосуддя включає в себе три основоположні елементи: 1) оптимальність правосуддя (під оптимальністю правосуддя розуміється наявність суспільної потреби в існуванні: а) самої функції правосуддя; б) в існуванні суб'єктів реалізації функції правосуддя); 2) досягнення цілей правосуддя; 3) організація правосуддя [1, с. 157].

Причому, на думку науковця, серед зазначених трьох складових найбільш важливим критерієм ефективності правосуддя є другий, тобто досягнення встановлених цілей правосуддя; необхідно виокремлювати два аспекти цього процесу: а) постановка цілей, та б) досягнення цілей. Найбільш важливим є правильне визначення цілей правосуддя та, як наслідок, юридична ефективність виявляється тісно взаємопов'язаною з соціальною ефективністю. Більш того, як зауважує вчений, юридичні цілі стають органічно інтегрованими в загальну систему соціальних цілей і цінностей, а всі юридичні процедури, насамперед щодо процесуальної форми відправлення правосуддя, набувають своєї соціальної значущості [1, с. 157].

Отже, необхідно погодитись з думкою науковця, що в практичному аспекті правосуддя може вважатися таким, що ґрунтується за принципі ефективності, якщо досягається мета (цілі) правосуддя.

При цьому, говорячи про цілі правосуддя, слід зазначити, що вони у відповідних видах судочинства відображені у процесуальних кодексах, а також визначені у Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

Зокрема, відповідно до ст. 2 вищезгаданого Закону суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2].

Таким чином, мета правосуддя в Україні в цілому відповідає тій меті, що визначена у Конвенції.

Водночас, завдання здійснення правосуддя конкретизовані у відповідних процесуальних кодексах. Зокрема:

завданням господарського судочинства є справедливие, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави (ч. 1 ст. 2 Господарського процесуального кодексу України [3]);

завданням адміністративного судочинства є справедливие, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (ч. 1 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України [4]);

завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також

забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура (ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України [5]);

завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави (ч. 1 ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України [6]).

Отже, системний аналіз вищезазначених положень процесуального законодавства дає підстави констатувати, що завдання у цих видах судочинства відрізняються, зокрема, за об'єктом судового захисту (права, інтереси та свободи фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження тощо), однак, в усіх чотирьох видах судочинства завданням є саме ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав у відповідних видах правовідносин.

При цьому, як вважають деякі науковці, проблема реалізації ефективності правосуддя в умовах запровадження в Україні судово-правової реформи полягає в тому, що предметом реформування виступають усі елементи, які визначають рівень ефективності судової влади і, насамперед, мова йде про цілі правосуддя. З однієї сторони, таких проблем можливо уникнути, якщо вдасться «зменшити» розрив між юридичними та соціальними цілями правосуддя, коли розгляд справ у судових засіданнях зовсім не обов'язково має на меті справедливе розв'язання суспільних конфліктів та захист прав і законних інтересів громадян; з іншого – переорієнтація від каральної цілі до правозахисної [1, с. 157].

В Україні соціальний аспект ефективності правосуддя закладено у ст. 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [7].

Отже, саме загальнолюдські цінності такі, як життя та здоров'я людини, її свобода, честь та гідність, екологічна безпека тощо

визначають пріоритети функціонування держави, у тому числі судової влади.

Деякі науковці з цього приводу цілком справедливо зауважують, що права людини не повинні лише проголошуватися, і держава не повинна лише встановлювати обмеження стосовно своїх дій з метою дотримання прав людини. У механізмі «стримувань та противаг» має діяти механізм реалізації прав людини в примусовому порядку. В дійсності це означає, що особа, яка зазнала порушення своїх прав, повинна мати право ініціювати судове провадження проти держави – лише таким чином можна забезпечити дотримання державою обмежень, які вона сама для себе встановлює, а також недопущення зловживання, неналежного застосування або перевищення нею своїх повноважень [8, с. 48].

Отже, у практичному аспекті правосуддя може вважатися таким, що ґрунтується на конституційному принципі ефективності, якщо досягається мета (цілі) правосуддя; такою метою є справедливий, рівний та доступний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів особи у конкретних правовідносинах.

Література:

1. Полянський А. Г. Реалізація функції правосуддя в сучасних умовах конституційного розвитку України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2020. 171 с.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
7. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Целлер Е. Питання структурної незалежності та судового діалогу в системах конфліктуєчих норм. Захист прав людини в адміністративному судочинстві: сучасний стан і перспективи розвитку в Україні: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю процесуальної діяльності адміністративних судів України; за заг. ред. О.М. Нечитайла. К.: Ваїте, 2015. 448 с.